

## سیاست های سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی جمهوری اسلامی ایران در زمینه کمک به ساماندهی اشتغال اعضا

مقدمه :

اشتغال از مهمترین مؤلفه های توسعه اقتصادی و اجتماعی است که در این فرآیند انسان با دارا بودن توانمندیهای درونی میتواند محور کارآفرینی و اشتغال باشد .  
از آنجا که برای شروع یک فعالیت ، از نظر فلسفی و اعتقادی انگیزه ای قوی ضروری است ، تأکید بر آموزه های دین مبین اسلام در راستای احترام به تلاش و کوشش فردی و جمعی خصوصاً توجه به کار مولد و شرافتمندانه می تواند مناسب ترین چراغ راه باشد .  
با توجه به وظیفه مندی دولت در جهت تأمین شرایط و امکانات کار برای همه که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر آن تأکید شده است و مفاد موافقت نامه ها و مقابله نامه بین المللی مربوط به اشتغال که به موجب تصویب قوانین موضوعه متعهد به اجرای آن می باشد . همچنین مندرجات قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران بالاخص در زمینه اشتغال ، سیاست های سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور به عنوان یک سازمان  
اثر گذار بر جریان اشتغال ، بالاخص در بخش کشاورزی ، با تأکید بر بند (۱) ماده (۳) اهداف سازمان و سایر مقررات ذیربط که همانا تلاش در جهت تحقق بخشیدن به اهداف عالیه نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران است و سایر وظایف خود که ایجاد زمینه های لازم برای اشتغال و حمایت از اعضای حقیقی و حقوق وابسته به سازمان را در برمیگیرد به شرح زیر اعلام می گردد :

### فصل اول : قوانین و مقررات مرتبط با اشتغال :

- ۱- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بالاخص اصول (۲۸) و (۴۳)
  - ۲- وظائف قانونی دستگاههای دولتی در امر اشتغال
  - ۳- سیاستهای شورای عالی اشتغال ، مصوبات و اختیارات
  - ۴- سیاستهای کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در خصوص اشتغال چشم انداز ۲۰ ساله
  - ۵- برنامه پنجساله چهارم توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی
  - ۶- قوانین بودجه سالانه
- تبصره - مجموعه قوانین و مقررات مربوط به اشتغال توسط سازمان مرکزی گردآوری ، تدوین و در اختیار اعضا حقیقی و حقوقی قرار خواهد گرفت .

### فصل دوم : زمینه های اشتغال اعضای سازمان

دانش آموختگان رشته های کشاورزی ، منابع طبیعی و محیط زیست بصورت فردی یا گروهی با عضویت در سازمان و پس از رتبه بندی و دریافت پروانه اشتغال می توانند در زمینه های زیر فعالیت کنند:

۱- ارائه خدمات مشاوره ( مهندسین مشاور ) در فعالیت های کشاورزی نظیر مطالعه و طراحی پروژه ها ، نظارت بر اجرای طرح یا پروژه ، مشاوره در امور تولیدی ، خدماتی ، مدیریتی ، آموزشی ، پژوهشی ، ترویجی و ...

۲- ارائه خدمات فنی اجرایی ( پیمانکاری ) در امور مرتبط با فعالیتهای بخش کشاورزی نظیر : خدمات آب و خاک ( تسطیح ، تجهیز ، نصب و راه اندازی و نگهداری سیستم های آبیاری و زهکشی ) ، مکانیزاسیون ، ایجاد واحدهای دامداری ، مرغداری ، زراعی ، باغی ، آبیاری پروری ، جنگل کاری ، مرتعکاری ، صنایع چوب ، بهره برداری از جنگل ، خاکشناسی ، مبارزه با آفات و امراض گیاهی ، حفاظت منابع طبیعی و محیط زیست و سایر موضوعات مرتبط .

۳- امور تولیدی ( مرتبط با بخش کشاورزی ) نظیر تولیدات زراعی ، باغی ، پرورش آبزیان ، دامداری ، سبزی و صیفی کاری ، گل و گیاه زینتی ، گیاهان داروئی ، چوب ، علوفه ، تولیدات گل خانه ای اعم از هایدروپونیک و خاکی

۴- امور خدمات و بازرگانی کشاورزی نظیر حمل و نقل ، نگهداری ، بازاریابی محصولات ، کارگزاری بیمه محصولات کشاورزی ، کارگزاری تسهیلات اعتباری ، صادرات و واردات و توزیع نهاده های کشاورزی

۵- صنایع کشاورزی پسین و پیشین نظیر صنایع تبدیلی ، صنایع بسته بندی ، تولید ماشین ها و ادوات کشاورزی ، دنباله بندها و تولید نهاده های کشاورزی

۶- امور تصدی گری دولت در قالب اجرای ماده ۸۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت

۷- فعالیت در اموری که حضور مهندسین کشاورزی و منابع طبیعی در اجرای آنها الزام قانونی دارد

### **فصل سوم : مبانی ساماندهی اشتغال**

**الف - ایجاد تشکل های صنفی ، تخصصی و تولیدی :**

۱- راهنمایی متقاضیان فعالیت در بخش کشاورزی به ایجاد تشکلهای صنفی و تخصصی

۲- راهنمایی متقاضیان اشتغال در بخش کشاورزی برای تشکیل شرکتهای تجاری مرتبط با فعالیت های بخش کشاورزی

۳- راهنمایی متقاضیان اشتغال در بخش کشاورزی برای تشکیل شرکتهای تعاونی مرتبط با فعالیت های بخش کشاورزی

**تبصره -** دفترچه های راهنمای کاربردی هر یک از موارد فوق توسط سازمان مرکزی تهیه و منتشر می گردد .

**ب - حمایت از مخترعین ، مبتکرین و کارآفرینان بخش کشاورزی :**

- ۱- جمع آوری و طبقه بندی آماری اطلاعات مربوط به مخترعین و مبتکرین بخش کشاورزی
- ۲- راهنمایی مخترعین و مبتکرین جهت ثبت اختراع و حفظ حقوق مالکیت معنوی آنها .
- ۳- تلاش برای سازماندهی مخترعین و مبتکرین بخش و هدایت و معرفی طرحهای ابداعی و ابتکاری آنها برای اجرا به دستگاههای ذیربط
- ۴- راهنمایی مخترعین و مبتکرین برای بهره گیری از خدمات سازمانهای حمایتی
- ۵- برقراری ارتباط و تعامل با سازمانهای حمایتی به منظور تبیین نظام کارآمد و عملی از کارآفرینان، مخترعین و مبتکرین بخش کشاورزی
- ۶- راهنمایی کارآفرینان برای بهره گیری از خدمات و تسهیلات دستگاههای اجرایی حمایتی و سیستم بانکی

### ج - ارتقاء توانمندیهای علمی و حرفه ای :

- ۱- تدوین دوره های آموزش کاربردی برای ارتقاء توانمندیهای حرفه ای
- ۲- انتقال فنآوری های نوین از طریق پایگاههای اطلاعاتی ، خبرنامه ، فصلنامه و سایر انتشارات سازمان برای اعضای
- ۳- گسترش آموزش های فنی تخصصی و حرفه ای
- ۴- برگزاری کارگاههای آموزشی برای انتقال تجربیات کارشناسان موفق در عرصه های تولید به اعضای
- ۵- ایجاد سیستم اطلاع رسانی علمی و تخصصی برای ارائه خدمت فنی تخصصی به اعضاء
- ۶- تلاش در جهت برقراری دوره های کارورزی از طریق مراجع ذیربط و همکاری در اجرای طرح کارورزی

### فصل چهارم : وظایف سازمانهای استان در جهت بستر سازی و هدایت امر اشتغال اعضاء :

- ۱- جمع آوری و طبقه بندی اطلاعات مربوط به دانش آموختگان جویای کار بخش کشاورزی استان
- ۲- جمع آوری و طبقه بندی نیازهای شغلی مختلف استان در بخش کشاورزی
- ۳- شناخت مراکز تأثیر گذار در امر اشتغال و برقراری ارتباط و همکاری برای وصول به راهکارهای مناسب در سطح استان
- ۴- ایجاد بانک اطلاعاتی در خصوص مسائل مختلف اشتغال و بهره گیری بهینه از آن
- ۵- همکاری با ادارات کل وزارت کار و امور اجتماعی و تبادل تجربیات در سطح استان
- ۶- همکاری با سازمانهای ذیربط برای ایجاد اشتغال مولد از طریق موافقت نامه های اداری دو جانبه و چند جانبه در سطح استان
- ۷- تشویق و حمایت از کارآفرینان بخش کشاورزی
- ۸- راهنمایی مخترعین و مبتکرین بخش کشاورزی برای ثبت اختراعات و ابتکارات و حمایت از حقوق مالکیت مادی معنوی آنها

- ۹- ایجاد هماهنگی لازم با بانکها و مؤسسات اعتباری برای تأمین تسهیلات و اعتبارات لازم برای دانش آموختگان متقاضی فعالیت در بخش کشاورزی
- ۱۰- راهنمایی و هدایت مبتکران و مخترعان بخش کشاورزی در جهت ایجاد اشتغال مولد
- ۱۱- ایجاد ارتباط و تعامل کارآمد بین بخشهای خدمات ، صنعت و کشاورزی بمنظور بهره گیری از پتانسیل های بالقوه این بخشها برای ایجاد اشتغال
- ۱۲- ایجاد ارتباط و تعامل کارآمد بین کشاورزی و هنر بمنظور بهره گیری از پتانسیل های بالقوه بخش کشاورزی برای ایجاد اشتغال
- ۱۳- شرکت فعال در کار گروههای اشتغال و سرمایه گذاری استان
- ۱۴- کمک و تسریع در تشکیل مؤسسات خدمات مشاوره شغلی بخش کشاورزی
- ۱۵- برگزاری کارگاههای آموزشی کارآفرینی
- ۱۶- همکاری با نهادهای فرهنگی استانی بمنظور گسترش فرهنگ کار و لزوم حضور متخصصین بخش کشاورزی در عرصه های تولید و توسعه اهداف عالی این منشور
- ۱۷- تلاش و اهتمام در جهت گسترش آموزش های فنی و حرفه ای
- ۱۸- راهنمایی و هدایت متقاضیان کار برای ایجاد تشکل های صنفی و تخصصی
- ۱۹- تلاش در جهت تبیین وظیفه اساسی دولت در جهت فراهم نمودن امکانات و شرایط کار ( منطبق بر اهداف عالی قانون اساسی ) در سطح استان
- ۲۰- برگزاری دوره های آموزش کاربردی در رشته های کشاورزی ، منابع طبیعی و محیط زیست

#### **فصل پنجم : وظایف و تکالیف اعضاء سازمان :**

- ۱- آشنائی با اصول و مبانی سیاستهای سازمان ، قانون تأسیس سازمان ، آئین نامه ها ، دستورالعمل ها و مقررات مصوب شورای مرکزی
- ۲- شرکت در دوره های کارآموزی و کارآفرینی سازمان نظام مهندسی
- ۳- شرکت در دوره هایی که سایر مراجع و سازمانهای دولتی و غیر دولتی برای فراگیری و آموزشهای شغلی ارائه میدهند .
- ۴- تعیین رویکرد خاص و تمرکز بر روی شغل معین و فراگیری دانش لازم برای آن شغل
- ۵- آشنائی به دانش روز و فنآوریهای نوین و فراگیری آنها
- ۶- تقویت روحیه خودباوری و اعتماد به نفس
- ۷- حفظ ارتباط مستقیم با سازمان از طریق پایگاههای اطلاعاتی ، خبرنامه و فصل نامه های سازمان
- ۸- فراگیری دانش هایی که به توانمندی اعضاء کمک می کند نظیر آموزش کامپیوتر ، اینترنت و زبان خارجی
- ۹- تلاش در جهت ارائه خدمت صادقانه به تولید کنندگان و بهره برداران برای اعتماد آفرینی در آنان برای ادامه همکاری مستمر
- ۱۰- پیگیری مجدانه و خستگی ناپذیر برای حصول شغل مورد علاقه

- ۱۱- مطالعات مداوم علمی و هدفمند برای شغل مورد نظر
- ۱۲- شرکت در آزمون های ادواری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور جهت آمادگی برای ورود به دستگاههای دولتی که مجوز استخدام از سازمان مدیریت دریافت می کنند
- ۱۳- روزآمد نمودن آگاهی های شغلی از طریق مجلات و روزنامه های تخصصی مربوط به مشاغل
- ۱۴- آشنایی با سازمانها و نهادهای مرتبط با اشتغال نظیر صندوق حمایت از فرصت های شغلی
- ۱۵- کوشش در جهت کارآفرینی از طریق ابتکارات ، اطلاعات و خودآفرینی شغلی
- ۱۶- شناخت مؤسسات اعتباری و چگونگی کسب اعتبارات برای خود اشتغالی
- ۱۷- بهره گیری از خدمات مؤسسات مشاوره شغلی و کاریابی و واحد برنامه ریزی اشتغال سازمان
- ۱۸- کارآفرینی از طریق ابتکارات و تجربیات علمی و عملی
- ۱۹- تلاش در جهت ایجاد تشکل های فنی تخصصی برای دستیابی به اشتغال مؤثر
- ۲۰- تلاش در جهت نهادینه نمودن حضور دانش آموختگان در عرصه های تولید از طریق تعامل با تولید کنندگان و بهره برداران و ایجاد اعتماد و انگیزه در آنها
- ۲۱- تلاش در جهت استفاده از تجربیات تولید کنندگان و کارشناسان موفق در عرصه های تولید و بکارگیری و انتقال این تجربیات در فعالیت های فنی تخصصی
- ۲۲- کوشش در جهت حفظ و اشاعه اخلاق و ارزش های مهندسی
- ۲۳- شرکت در آزمونهای ادواری و تخصصی سازمان
- ۲۴- تلاش در جهت کسب رتبه بمنظور اخذ پروانه اشتغال

## تعریف خودکفائی :

روند خودکفائی کشور و یا عبارتی درجه تأمین نیازهای مصرفی و یا تقاضای مورد نیاز از منابع داخلی یکی از شاخصهای مهم سنجش کمی عرضه غذا در هر کشور است که برای هر یک از محصولات از تقسیم میزان تولید به عرضه (تولید به اضافه واردات منهای صادرات) محصول محاسبه می شود .  
گرچه به دلیل تنوع شرائط اقلیمی و قابلیت‌های بهره برداری از منابع تولید ، معدودی از کشورها را میتوان یافت که در تمامی نیازهای مصرفی مواد غذایی به خودکفائی رسیده اند یا عادات خود را دقیقاً با امکانات تولیدی منطبق کرده باشند ، اما بطور کلی درجه تأمین نیازهای اساسی کشور از منابع تولید داخلی از شاخص های مهم سنجش امنیت غذایی در سطح کلان است که در شرائط خاص به دلایل آرمان های ملی و سیاسی نیز در خور توجه میباشد .

### عوامل مؤثر در خودکفائی :

خودکفائی عمدتاً به میزان تولید داخلی بستگی دارد . هر چند در برخی از منابع ، قابلیت و توانایی کشور در واردات محصولات استراتژیک در شرائط مطلوب اقتصادی نیز به آن افزوده شده است . ولی میزان بهره برداری مطلوب از منابع تولید موجود ، توسعه پایدار کشور ، مزیت های نسبی تولید داخلی ، عدم قابلیت اتکاء به واردات به صورت نامحدود در دراز مدت ، ضرورت استفاده از منابع ارزی جهت سرمایه گذاری زیربنایی ، ارتقاء سطح دانش تولید کنندگان و استفاده از فنآوریهای مناسب ، ارتقاء مدیریت و بهره وری در واحدهای تولیدی ، سودآوری فعالیتهای کشاورزی ، ساماندهی بازار محصولات و سایر مزیت های اقتصادی آن از عوامل مؤثر بر توسعه بخش کشاورزی در تحقق خودکفائی محسوب میشود .

### الزامات خودکفائی :

- وجود آیات و روایات در باب خودکفائی از آن جمله در آیه ( و اعدولهم ماستطعنتم من قوه ... زیرا بی نیازی از دیگر کشورها برای تغذیه مردم یکی از مصادیق قوه است .
- تبیین ضرورت خودکفائی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ، اصل ۴۳ قانون اساسی :  
**اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار است .**
- تأمین نیازهای اساسی مردم
- تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی ، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفائی برساند و از وابستگی برهاند .
- تأمین خودکفائی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها ( بند ۱۳ - اصل سوم )
- پی ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه برطبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه . ( بند ۱۲ از اصل سوم )
- بند ۶ از اصل دوم قانون اساسی : تأکید بر استقلال اقتصادی دارد . لذا با عنایت به اینکه یکی از بخشهای مهم اقتصادی بخش کشاورزی میباشد ، خودکفائی در این بخش ، باعث تحقق استقلال اقتصادی و رفع وابستگی کشور خواهد بود .
- تأمین امنیت غذایی کشور ، تأکید بر خودکفایی نسبی در تولید محصولات کشاورزی ( سیاستهای برنامه چهارم )
- برخورداری از سلامت ، رفاه و امنیت غذایی ، تأمین اجتماعی کارآمد ، فرصتهای برابر ، توزیع مناسب درآمد ، نهاد مستحکم خانواده به دور از فقر ، فساد ، تبعیض و بهره مند از محیط زیست مطلوب ( چشم انداز برنامه بیست ساله )

### وضعیت کشور به لحاظ خودکفائی :

بررسی تغییرات ضریب خودکفایی در مورد محصولات اساسی کشاورزی طی دوران برنامه های اول و دوم و سوم توسعه نشان دهنده تلاش مستمر در جهت کاهش وابستگی علی رغم وجود رشد قابل توجه جمعیت است. چنانچه جدول تغییرات ضرایب خوداتکایی محصولات اساسی کشاورزی را طی سالهای ۸۰-۳۶۸ مورد توجه قرار دهیم مشاهده میگردد که در مورد محصول استراتژیک گندم، طی برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ضریب خوداتکایی با افزایش مواجه بوده و به  $4/82$  درصد در سال ۱۳۷۳ رسیده است. اما در دوره برنامه دوم عمدتاً، به دلیل بروز خشکسالی های پی در پی، ضریب خوداتکایی گندم کاهش یافته و به  $3/58$  درصد در سال ۱۳۸۰ رسیده است. ضریب خوداتکایی برنج طی سال مورد نظر پیوسته دچار نوسان بوده اما به طور متوسط طی سالهای برنامه اول،  $4/66$  درصد و در دوره برنامه دوم  $6/65$  درصد از عرضه برنج از تولیدات داخلی و مابقی از واردات تأمین شده است. در مورد سیب زمینی، ضریب خوداتکایی طی سالهای ۸۰-۱۳۶۸ صددرصد بوده است. ضریب خوداتکایی قند و شکر نیز همانند برنج طی سالهای ۸۰-۱۳۶۸ دچار نوسان بوده و در مجموع در برنامه دوم، نسبت به برنامه اول کاهش داشته به طوری که طی سالهای ۷۳-۱۳۶۸، به طور متوسط  $6/55$  درصد و در برنامه دوم،  $4/46$  درصد عرضه شکر از تولید تأمین شده است. ضریب خوداتکایی حبوبات طی سالهای ۷۰-۱۳۶۸ بالاتر از نود درصد و از آن پس صددرصد و بیش تر بوده است. دانه های روغنی به دلیل مشکلات متعدد افزایش تولید و بهره برداری از صنایع روغن کشتی در دوره مذکور به طور متوسط سهمی معادل  $2/8$  درصد را در خوداتکایی داشته است، لذا ضرورت توسعه تحقیقات و شناخت پتانسیل موجود و شرایط مناسب کشت، افزایش سطح کشت و عملکرد در واحد سطح دانه های روغنی و رفع مشکلات توسعه آن در آینده وجود دارد.

در مورد گوشت قرمز، افزایش قابل توجه ضریب خوداتکایی خصوصاً از این دیدگاه که با افزایش مستمر عرضه سرانه گوشت قرمز طی دوره مورد نظر همراه بوده است، از اهمیت ویژه ای برخوردار است و قابل ذکر است که در سال ۱۳۷۸ تقریباً صددرصد عرضه گوشت قرمز، از منابع داخلی تأمین شده است. ضریب خوداتکایی گوشت مرغ و ماهی طی سالهای ۸۰-۱۳۶۸ صددرصد بوده است. شیر نیز جزو آن دسته از محصولات بوده که طی دوره مورد مطالعه، با افزایش ضریب خوداتکایی مواجه بوده است. به طوری که در سال ۱۳۸۰ تقریباً صددرصد عرضه شیر از منابع داخلی تأمین شده است.

جدول تغییرات ضریب خوداتکایی در مورد محصولات اساسی کشاورزی طی سالهای ۸۰-۱۳۶۸

۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	۱۳۷۶	۱۳۷۵	۱۳۷۴	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	محصولات
۳/۵۸	۵۹	۵/۵۸	۱/۷۷	۸/۶۲	۴/۷۲	۷/۷۵	۴/۸۲	۱/۸۲	۱/۷۸	۷۴	۳/۷۰	۴/۵۲	گندم
۹/۶۴	۳/۵۲	۹/۵۹	۸/۷۳	۳/۷۰	۴/۶۵	۸/۵۸	۷/۷۶	۶/۵۷	۲/۶۴	۳/۷۵	۳/۶۴	۳/۶۰	برنج
۱۰۰	۲/۱۰۲	۱۰۰	۱۰	۱۰۰	۸/۹۹	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۳/۹۹	۱۰۰	سیب زمینی
۲/۵۰	۲/۵۱	۴۳	۴/۵۱	۴/۴۵	۱/۴۰	۵۲	۳/۵۶	۳/۶۵	۴/۵۲	۹/۵۸	۲/۴۶	۶/۵۴	قند و شکر
۱۰۲	۱۰۲	۹/۹۸	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۴/۹۳	۲/۹۴	۹/۹۸	حبوبات
۶/۷	۹/۴	۶/۵	۶/۷	۱/۹	۲/۷	۲/۸	۹	۶/۱۰	۶/۱۲	۷	۹/۷	۸/۸	روغن نباتی
۱/۹۶	۸/۹۷	۹/۹۹	۴/۴۰	۲/۹۲	۱/۹۰	۹/۸۶	۷/۸۹	۲/۸۶	۷/۹۰	۳/۷۹	۴/۹۴	۳/۸۲	گوشت قرمز
۲/۱۰۱	۳/۹۸	۱/۹۸	۱۰۰	۹۹	۷/۹۸	۹/۹۹	۷/۹۹	۹۲	۹/۹۴	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	گوشت مرغ
۱۰۰	۱/۹۹	۸/۹۹	۹۹	۹/۹۷	۹۹	۴/۹۶	۱/۹۶	۵/۹۰	۱/۹۱	۴/۸۳	۳/۸۹	۸/۸۴	شیر
۴/۹۹	۱۰۱	۵/۹۹	۱۰۰	۹۹/۲	۱۰۰	۷/۹۸	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	انواع ماهی

$$\text{خود اتکایی} = \frac{\text{تولید}}{\text{تولید} + \text{واردات} - \text{صادرات}} \times 100\%$$

منبع : ترازنامه غذایی ایران



## نگرش جهانی به موضوع خودکفایی و امنیت غذایی :

بررسی متون امنیتی غذایی نشان می‌دهد که سیاست‌های امنیت غذایی و خودکفایی نیز مانند توسعه، دچار تحول شده است تا جایی که سیاست‌های جدید تکنولوژی محور دهه های ۱۹۶۰، جای خود را به سیاست‌های رشد و بهره وری، افزایش بهره وری مزرعه، افزایش "سطح" زمین‌های کشاورزی و خودکفایی در محصولات غذایی در دهه های ۸۰ و ۱۹۷۰ داد. اما این سیاستها نتوانست چشم انداز رضایت بخشی از افزایش ضریب خودکفایی و به تبع آن امنیت غذایی بوجود آورد به طوری که آمار نشان می‌دهد در دهه ۱۹۸۰، روند خودکفایی در محصولات غذایی کند و نرخ بهره وری مزرعه کاهش یافت. جدول ذیل مقایسه روند خودکفایی در محصولات غذایی را در دوره های ۶۷-۱۹۶۵ و ۸۸-۱۹۸۶ نشان می‌دهد.

مناطق	نرخ خودکفایی غذایی در دوره ۱۹۶۵-۶۷	نرخ خودکفایی غذایی در دوره ۱۹۸۶-۸۸
آسیا	۹۶	۹۷
آسیا به استثنای چین و هند	۹۹	۹۴
صحرای آفریقا	۹۸	۹۳
شرق نزدیک در آفریقای شمالی	۹۲	۷۶
کل ۱۱۴ کشور	۹۸	۹۵
کشورهای کمتر توسعه یافته	۱۰۰	۹۵
آمریکای لاتین و اقیانوسیه	۱۱۲	۹۳

مأخذ : رکن الدین افتخاری و حجت الله اشرفی، پژوهشنامه بازرگانی شماره ۱۹ ص ۱۴۳

این روند موجب گردید که در دهه ۹۰ کشورها پس از بحث و بررسی در مورد دغدغه ها و موانع اصلی افزایش ضریب خودکفایی و امنیت غذایی با دو نوع رویکرد مشارکتی و معکوس کردن جریان سرمایه به سوی کشاورزی پایدار و توسعه پایدار روستایی، اقدامات زیر را برای رفع موانع بعنوان سیاست‌های اصلی مورد تأکید قرار دهند :

- ۱- افزایش حمایت دولتها در زمینه زیربناها، تولید و امکانات و خدمات پشتیبانی پس از برداشت
- ۲- سرمایه گذاری بیشتر در تحقیق و توسعه
- ۳- کاهش ضایعات پس از برداشت از طریق سازگاری تکنیک های جدید و امکانات برای برداشت، انبارداری، نگهداری و ذخیره سازی و بازاریابی
- ۴- حمایت از ایجاد و توسعه صنایع روستایی به منظور ایجاد اشتغال، فرصتهای درآمدی برای جمعیت روستایی
- ۵- اجرای برنامه های حمایت زیست محیطی برای اطمینان بخشی از تداوم توسعه پایدار
- ۶- بازسازی و مدرنیزه کردن توزیع و ذخیره سازی

مسئله خودکفایی در جامعه اروپایی در دهه ۱۹۷۰ بهنگام افزایش قیمت غذا و هزینه بودجه ای از اهمیت شایان برخوردار گردید. در ادبیات سیاسی و اقتصادی کشورهای توسعه یافته اعتقاد راسخی برای تأمین کامل و مسولیت ایجاد امنیت عرضه غذایی شهروندان بخصوص کشورهای دچار کمبود غذا وجود دارد. آنهايي که خودکفایی را بدست آورده اند نیز در آن مقاومت و پایداری کرده اند و این اعتقاد نه تنها در بیانیه و گفتگو منعکس شده بلکه به جهات عملی به منصفه ظهور رسیده است سیاست مشترک کشاورزی در اروپا درباره تأمین غذا، خودکفایی را به انحای مختلف مورد تحلیل و تفسیر قرار داده است. در میان اهداف کمیسیون اتحادیه اروپایی بحث خودکفایی مطرح گردیده و شش عضو اولیه کمیسیون در سال ۱۹۶۲ بیان نمودند که به دنبال خودکفایی در تولید غذا هستند. اقتصاد دانان قویاً موافق به تشویق تأمین غذا از طریق سیاست تقویت خودکفایی میباشند که در جامعه اقتصادی اروپا و انگلیس انجام شده است. در کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا هدف سیاست کشاورزی استقلال اقتصادی کامل نیست بلکه سطحی از خوداتکایی عرضه همراه با استفاده بازار جهانی بعنوان یک زمینه دامپینگ و یک مقدار باقیمانده عرضه بر روی حفظ ثبات قیمتهای داخلی است. سیاست تأمین غذایی در جامعه اقتصادی اروپا در حال حاضر در کنار مسئله تولید، تعریف مصرف، ذخیره سازی محصولات و نهاده ها و ایجاد کانالهای منظم عرضه وارداتی در مقیاس های کوچک توسط دولت از طریق انعقاد قرارداد فیما بین کشورها می باشد.

در جهان سوم ، در ادبیات خودکفائی نکات قابل توجهی مشاهده میگردد : آگاهی بیشتر از ماهیت ریسک که دولت‌ها با آن مواجه هستند و تلاش آنها برای عرضه قابل قبول غذا ، که بخشی از ریسک ناشی از تنزل اقتصاد کلان چون افت عرضه ناشی از خشکسالی ، سیل یا هجوم آفات یا ناشی از اعمال کشور های صادر کننده ناشی از مقاصد سیاسی ، اقتصادی و یا خسونت میباشد . از طرف دیگر خودکفایی مفاهیم دیگری را ممکن است شامل شود از جمله نسبت تولید به مصرف ، بخصوص در بعضی جهات خودکفائی در غذای اصلی تا همه غذاها می باشد . در مواردی نیز خودکفائی در نهاده های تولید غذا مطرح می باشد .

جدول ذیل سیاستها و برنامه های اجرائی کشور های منتخب را در رابطه با خودکفائی و امنیت غذایی نشان میدهد

ردیف	نام کشور	سیاست و برنامه	اهداف برنامه
۱-	اندونزی	۱-کشاورزی محوری در اولین دوره دراز مدت برنامه توسعه (۱۹۹۳-۱۹۶۹) با رویکرد تولید محوری Production-Oriented Approach (Poa) ۲-کشاورزی محوری در برنامه پنجساله توسعه (۹۸-۱۹۹۴) با رویکرد کشاورزی تجاری یکپارچه مبتنی بر منابع Resource-Based Integrated Agribusiness Oriented Approach	- خودکفایی در تولید برنج - تأمین اشتغال - تأمین غذا - تأمین مواد اولیه صنعت - تأمین درآمد و منابع برای خودکفایی دربرنج: ایجاد هماهنگی و یکپارچگی سیاسی میان دولت و رهبران محلی - نگرش اندام وار به زیر بخشهای فرآیند تولید برنج - ایجاد و گسترش نهاده های تسهیل کننده ( پشتیبانی ، خدماتی ) مراکز كوشك ( خانه های تابستانی کشاورزی ) مشوقها و اقدامات انگیزشی برای مشارکت فعال مردم در افزایش تولید برنج - بهبود کیفیت منابع - افزایش خوداتکایی - توسعه کشاورزی تجاری، صنعتی - امنیت غذایی در سطح خانوارها : حفظ خودکفایی غذایی افزایش اثربخشی و کارایی نظام توزیع غذا افزایش قدرت خرید افزایش ظرفیت تأمین غذا افزایش دانش تغذیه ای مردم
۲-	کره جنوبی	برنامه خودکفایی محصولات غذایی در چارچوب راهبرد صنعتی شدن	- استمرار سیاست ثبات قیمت‌ها در محصولات غذایی - گسترش اندازه مزرعه و واحدهای بهره بردار کشاورزی و با یکپارچه سازی اراضی  - گسترش نیروی کار جوان در بهره برداری های کشاورزی - بهبود تولید از طریق همسازی با محیط ( مزارع )
۳-	مالزی	۱- برنامه غذایی از دهه ۱۹۵۷ و در چارچوب اولین سیاست ملی کشاورزی (National Agricultural Policy) ۲- دومین برنامه و سیاست ملی کشاورزی از سال ۱۹۹۲	- تأکید در خودکفایی برنج از طریق برنامه سازماندهی مدیریت مزرعه ( زهکشی ، آبیاری و ... ) - تأکید بر خودکفایی برنج یا برنامه Level(S-SIL) Self Sufficient - گسترش فعالیتهای تحقیق و توسعه (R&D) برای بهبود کیفیت محصولات غذایی محلی از جمله برنج - گسترش تکنولوژی جنید در دامداری مدیریت مزرعه ، انبارداری ، حمل و نقل - تأکید بر مدیریت خدمات پس از برداشت برای کاهش ضایعات - افزایش حمایت‌های دولتی از تولید غذا از جمله افزایش یارانه تولیدی به محصولات غذایی به ویژه برنج

<p>۴- ژاپن</p>	<p>برنامه ویژه خودکفایی در محصولات غذایی به ویژه برنج در کنار رهبرد توسعه صادرات</p>	<p>- سازماندهی مدیریت مزارع با تاکید بر یکپارچه سازی اراضي - ایجاد مراکز بازارهاي عمده فروش Ota ( ۱۱ مرکز در سال ۱۹۷۱ ) برای ایفای نقش - جمع آوری گسترده انواع محصولات کشاورزي از سراسر کشور - قیمت گذاری از طریق مزایده و حراج - کارکردن توزیع خرده فروشیها و واسطه ها - سرشماری سکونت گاهها - اطلاع یابی به ویژه در زمینه قیمت ، حجم و میزان معادلات در بازار - معاینه و بازرسی بهداشتی مستمر</p>
--------------------	--	---

بدین ترتیب باید گفت که بررسی سیاستهای ملی خودکفائی و امنیت غذائی در کشورهای مختلف به اصول چهارگانه زیر تاکید دارد :

- ۱- تولید ، تشویق و حمایت از تولید و فرهنگ تولید برای رسیدن به خودکفایی غذایی
  - ۲- درآمد ، افزایش درآمد بهره برداران و مزرعه از طریق بهبود بهره وری و برای سایر مردم از طریق ایجاد فرصتهای شغلی در بخشهای غیر کشاورزي
  - ۳- ثبات قیمت ، فراهم کردن عرضه کافی غذا در زمان و مکان مناسب و به قیمت مناسب
  - ۴- تغذیه ، بهبود کیفیت تولید غذا و فرهنگ مصرف غذا
- چنین سیاستهایی ، راهبردهای اصلی را برای دستیابی به امنیت غذایی پایدار ترسیم می کند که عبارت اند از :
- ۱- حفظ خودکفایی محصولات غذایی
  - ۲- افزایش کارایی و ثمربخشی سیستم توزیع غذا
  - ۳- افزایش قدرت خرید مردم
  - ۴- افزایش ظرفیت تأمین ( عرضه ) غذا
  - ۵- افزایش دانش مردم نسبت به غذا و تغذیه

#### پژوهشهای انجام شده درخصوص خودکفائی در کشور ایران :

در رابطه با سابقه و آثار و ادبیات موضوع به جرأت می توان گفت که از نظر علمی آکادمیک در ایران ، راجع به چنین مسائلی کمتر کار جامع و گویا ، مطرح و انجام شده است . شاید بتوان گفت مقالاتی که در این خصوص به عنوان منابع مورد استفاده قرار میگیرند در يك سطح خاص قرار دارند . پژوهشهای انجام شده در رابطه با خودکفایی عمدتاً " سابقه بخشی دارد . بعنوان مثال پژوهشهای انجام شده در مؤسسات پژوهشی وابسته به وزارت بازرگانی ، خودکفائی را بعنوان يك هدف در راستای « یکی از شگردهای تنظیم بازار » و بعضاً " تأمین امنیت غذایی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است . از طرفی دیگر مطالعه پژوهشهای انجام شده در مؤسسات پژوهشی و تحقیقاتی وابسته به وزارت جهاد کشاورزي نشان از آن دارد که بحث « خودکفائی » بیشتر در کنار مباحث از جمله امنیت غذائی ، تهیه ترانزنامه غذایی و سایر موارد مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است نه بعنوان يك بحث مستقل .

خلاصه کلام آنست که در عمده پژوهشهای انجام شده در رابطه با امنیت غذایی کشور به نحوی از انحاء به بحث خودکفائی پرداخته شده است و آنرا بعنوان یکی از شاخصهای مهم سنجش کمی عرضه غذا مورد توجه قرار داده اند و خصوصاً " افزایش ضریب خودکفائی در محصولات استراتژیک ( اساسی ) را از طریق توسعه همه جانبه بخش کشاورزي مورد تجزیه و تحلیل قرار داده اند .

#### نظرات موجود در رابطه با خودکفائی کشور :

مطالعه گزارشات و اظهار نظر متخصصین و اندیشمندان در خصوص خودکفائی حاکی از آنست که اظهار نظر صریح نسبت به وضعیت و امکان دستیابی بدان در يك پروسه کوتاه مدت نشده است . اما به استناد گزارشات مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزي و سازمان مدیریت و برنامه ریزی درخصوص تأمین مواد غذائی و رسیدن به حد مطلوب تأمین انرژی حاصله از تولیدات محصولات کشاورزي ( زراعی و باغی ) ( با توجه به اینکه ۹۰% انرژی مورد نیاز سرانه کشور در نتیجه فعالیت این دو زیر بخش تولید می گردد ) و از طرفی براساس گزارشات موجود در سال ۱۳۸۰ ، رقم عرضه سرانه انرژی در کشور در حد ۳۵۳۵ کیلو کالری بوده است که در مقیاس جهانی از لحاظ تولید انرژی بعد از کشور آمریکا قرار دارد . بنابراین می توان گفت که در تولید انرژی به خودکفائی نسبی دسترسی پیدا کرده ایم . جدول تولیدات مواد غذائی در اغلب موارد روندی رو به رشد را در دهساله ۱۳۷۰-۱۳۸۰ داشته است .

لیکن در عوامل بعد از تولید اعم از نگهداری - توزیع - تبدیل و فرآوری ، حمل و نقل با مشکلات مواجه هستیم ، که ایده و هدف خودکفائی کشور را در عمل مورد چالش قرار داده است . در گزارش چشم انداز برنامه چهارم که توسط سازمان مدیریت و برنامه ریزی تهیه گردیده است . ضمن تاکید بر خودکفائی نسبی کشور مسئله امنیت غذایی یعنی دسترسی به غذای سالم کلیه احاد جامعه یکی از راهکارهای رسیدن به عدالت اجتماعی پایدار تلقی گردیده است .

رسیدن به خودکفائی مطلق با توجه به وضعیت اقلیمی کشور - سوانح غیر مترقبه ، وضعیت سیاسی - اجتماعی و موقعیت مهاجرپذیری از مرزهای غربی و شرقی کشور ، مشکلات واردات بی رویه و غیر قانونی ، برنامه ریزی دقیق و سالیانه را با مشکل مواجه ساخته است . حتی بعضاً "برخی از اندیشمندان رسیدن به خودکفائی را دور از واقعیت میدانند در حالی که برخی دیگر بر این باورند که رسیدن به خودکفائی در رابطه با « محصولات استراتژیک » و حتی مازاد بر آن در کشور امکان پذیر است.

جمع بندی نظرات موجود در رابطه با خودکفائی این نتیجه را به دست میدهد که رسیدن به این امر مستلزم داشتن يك نگرش سیستمی است که دارای چهار نظام فرعی تولید ، تکنولوژی ، بازاریابی و توزیع و مصرف و تغذیه است . این نگرش سیستمی که مبتنی بر اندیشه آینده نگری است ، وجود يك برنامه ریزی راهبردی و مدیریت تحول را که از عوامل مؤثر در ایجاد حرکت ، سرعت بخشی ، نهادینه کردن و اقدام عملی به شمار میرود ، ضروری میدانند .

## نظر سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور در رابطه با خودکفائی :

سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور براین باور است که مباحث مربوط به خودکفائی در محصولات کشاورزی دارای ابعاد متنوع بوده و از چند دیدگاه قابل تأمل و بررسی است که مهمترین آن به شرح ذیل میباشد :

### ۱- ابعاد اقتصادی خودکفائی :

هر چند خود کفائی عمدتاً به میزان تولید داخلی بستگی دارد . لیکن امکانات موجود در داخل کشور ( پتانسیل تولید و مصرف ) نیز بعنوان یکی از شاخصهای مهم در بحث امنیت غذایی و خودکفائی میباشد مورد توجه قرار گیرد . رسیدن به خودکفائی در تمامی مواد غذایی در کوتاه مدت قابل تأمل میباشد . زیرا برای مصرف انواع مواد غذایی استانداردهائی تعریف شده که نیل به آنها زمان بر است . رسیدن به خودکفائی مستلزم داشتن تعریفی مناسب از الگوی تولید و مصرف مواد غذایی می باشد تا سپس براساس این الگو نحوه رسیدن به خودکفائی ، برنامه ریزی و اجرا گردد . لازم به ذکر است که با توجه به سهم کالاهای کشاورزی در تجارت جهانی به میزان ۲/۷ درصد و سهم کالاهای صنعتی به میزان ۷۰ درصد تا حدودی رویکرد جامعه جهانی را به موضوع خوداتکائی به تولیدات کشاورزی روشن می نماید .

از دیدگاه اقتصادی نکاتی در رابطه با بحث خودکفائی قابل طرح میباشد که توجه به آن ضروری به نظر میرسد و عبارتند از :

- خودکفائی در چند محصولات استراتژیک ( اساسی ) که باید مصادیق آنها تعریف و تبیین گردد .
- مزیت نسبی در تولید يك کالا در خودکفائی مورد توجه قرار گیرد و خودکفائی در يك کالا مستلزم خودکفائی در نهاده های تولید آن کالا میباشد .
- توجه به اینکه خودکفائی در يك کالا با چه هزینه ای انجام میشود .
- توجه به افزایش بهره وری
- قوام دادن به عوامل عرضه و تقاضا به گونه ای که دستخوش تلاطم و نوسانات چه در بعد داخلی و چه در بعد خارجی نگردد . در این راستا باید به تنظیم بازار توجه شود ، تنظیم بازار حلقه مفقوده کلیه کالاها میباشد . نااطمینانی در بازار به نحوی از انحاء تأثیرات شگرفی را در تولید کالا میگذارد . تنظیم بازار باعث ثبات در عرضه و ثبات در قیمت منتج به ثبات در قیمت میگردد و در نتیجه دامنه اطمینان برای تولید کننده حاصل میگردد . تراز مثبت بخش کشاورزی در بازرگانی می تواند یکی از موضوعات مهم تلقی گردد .
- خودکفائی برای بخش کشاورزی نمی تواند پایدار باشد و می بایست در این راستا برخی استانداردها را مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرارداد و از طرفی بحث امنیت غذایی را نباید مترادف با خودکفائی تلقی نمود . خودکفائی اصولاً امری نسبی است و میبایست در حد تأمین امنیت غذایی مورد توجه قرار گیرد و خارج از مباحث امنیت غذایی ضروری به نظر میرسد که براساس مزیتهای اقتصادی عمل شود .
- برای رسیدن به خودکفائی لازم است کشور را در تولید انواع محصولات کشاورزی محدود نمود و تولید يك یا حداکثر ۳ محصول اساسی که در راستای خودکفائی انتخاب و دنبال شود.
- بحث ریسک پذیری و ریسک گریزی در تولید باید مورد توجه قرار گیرد . امروزه ریسک در داخل کشورها به ریسک بین کشورها مبدل گردیده است . لذا برای کشوری مثل ایران ،تنوع در تولید مهم میباشد و کشور را درمقابل برخی تهدیدات ایمن میسازد .
- در این مقوله موضوعاتی نظیر تحقیقات ، سیاستهای حمایتی ، فناوری ، سرمایه ، نیروی انسانی متخصص ، آموزش ، سیاستهای مالی و پولی ، انرژی ، تنوع اقلیم ، منابع طبیعی و موضوع افزایش درآمد تولید کننده باید مورد توجه قرار گیرد .
- در تولیدات کشاورزی برخی محصولات می توانند مکمل یا جایگزین یکدیگر شوند . لذا توجه به کالاهای مکمل یا جایگزین در بحث خودکفائی ضروری میباشد .

### ۲- ابعاد سیاسی ، امنیتی :

مباحث مربوط به خودکفائي را نمي توان با يك ديدگاه صرفاً اقتصادي دنبال نمود بلکه برخي مؤلفه هاي ديگر از جمله مباحث سياسي ، اجتماعي در رسيدن به خودکفائي بايد مورد توجه قرار بگيرد . خودکفائي به مفهوم اقتصادي يك تفکر صرفاً تجاري است و مربوط به قرن هفدهم ميباشد . اين تفکر در جهان امروز جاياگه اي ندارد . در جهان معاصر در مباحث مربوط به خودکفائي بايد به اقتصاد سياسي توجهي ويژه نمود و اين توجه مستلزم انجام يكسري هزينه ها ميباشد . در قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران يکي از محورهاي بحث ، افزايش رفاه اجتماعي است . رفاه اجتماعي الزاماً با خودکفائي بدست نمي آيد . در اين راستا ضروري به نظر ميرسد که در توليد و تأمين برخي از کالاها ميبايست سطحي از امنيت را مورد توجه قرار داد تا بدین وسيله بتوان وابستگي به بازارهاي خارجي را محدود و کم رنگ نمود .

- دستيابي به سطحي از امنيت در برخي از کالاها ، مستلزم اين است که چند کالاي استراتژيك تعريف و تبیین شود و سپس در آن راستا به سرمايه گذاري اقدام گردد . البته در اين خصوص توجه به اين نکته ضروري است که انتخاب اين چند کالا نبايد بصورت غيرقابل تغيير باشد . بلکه با توجه به شرائط کشور ، در هر مقطعي ترکيبي از دويا چند کالا مورد توجه قرار گيرد . بنابراین توليد برخي کالاهاي کشاورزي ارتباط تنگاتنگي با امنيت ملي کشور دارد . لذا براي تعريف و تبیین نقش برخي کالاهاي استراتژيك در پايداري امنيت غذائي و به تبع آن افزايش ضريب امنيت ملي ، امتيازبندي کالاهاي انتخاب شده در چارچوب يك ماتريس ضروري به نظر ميرسد و مباحث مربوط به نقش بازار در اين ماتريس بايد مورد توجه قرار گيرد .

و نهايتاً با توجه به ابعاد فوق الذکر و ضرورت توسعه نهضت علمي در بخش کشاورزي و ارتقاء مديریت در کليه واحدهاي توليدي کشور و رسيدن به بهره وري مطلوب ، نيل به خودکفائي در محصولات اساسي و استراتژيك امري ضروري و مقدماتي در فرآيند توسعه بخش کشاورزي ، خودنمائي مي نمايد . و شايسته است در مراحل برنامه ريزي استراتژيك کشور اين مقوله بعنوان بخشي از اهداف بلند مدت نظام مورد توجه و امعان نظر قرار گيرد